

Bartosz Fieducik
Akademia Marynarki Wojennej

JURYSDYKCJA KARNA PAŃSTW W SPRAWACH TERRORYZMU MORSKIEGO

STRESZCZENIE

W przypadku aktu terroryzmu morskiego ustalenie, które państwo będzie właściwe dla osądzenia jego sprawców, może rodzić liczne trudności. Sytuacja tu jest diametralnie inna niż w przypadku pozostałych pozaprawnych form działalności na morzu, takich jak piractwo i rozbójnictwo morskie. Terroryzm w przeciwieństwie do piractwa nie stanowi zbrodni prawa międzynarodowego objętej jurysdykcją uniwersalną, dzięki której piratów może ścigać i postawić przed własnym wymiarem sprawiedliwości każde państwo. Z drugiej strony akty rozbójnictwa morskiego podlegają jurysdykcji tego państwa, w obrębie którego wód terytorialnych miały miejsce. Ustalenie właściwości jurysdykcyjnej w przypadku aktów terroryzmu morskiego wymaga szerszej analizy prawnej.

Słowa kluczowe:

prawo karne międzynarodowe, terroryzm morski, prawo karne, jurysdykcja, zasady jurysdykcyjne.

Prawo karne każdego państwa ma ściśle określony zasięg działania. Zakres oddziaływania krajowych norm prawnych wyznaczają tzw. zasady jurysdykcyjne, określające obowiązywanie prawa karnego pod względem miejsca i osób. Stosowanie przez sądy krajowe wewnętrznych przepisów karnych w przypadku ścigania sprawców aktów terroryzmu morskiego budzić może wiele kontrowersji. Należy pamiętać, iż w przypadku aktów terroryzmu zarówno sprawcy, jak i ich ofiary mogą być obywatelami kilku państw. Akty terroryzmu morskiego mogą mieć miejsce na terytorium różnych państw lub poza terytorium jakiegokolwiek państwa, na wodach otwartych. Skutki tych aktów mogą dotyczyć tym samym kilku państw. Ustalenie właściwości jurysdykcyjnej państw dotkniętych aktami terroryzmu morskiego stanowi kwestię niezwykle istotną. Może być ono jednocześnie wysoce skomplikowane. W prawie międzynarodowym wyróżnia się trzy podstawowe rodzaje jurysdykcji:

- do stanowienia prawa, czyli kompetencje prawodawcze państwa (*jurisdiction to enforce*);

- do stosowania prawa, czyli kompetencje organów sądowych państwa do wykładni i orzekania o sytuacji prawnej (*jurisdiction to adjudicate*);
- do egzekwowania prawa, czyli kompetencje do nakładania na konkretne podmioty obowiązku określonego zachowania zgodnego z prawem (*jurisdiction to prescribe*).

Nie zawsze wszystkie trzy rodzaje jurysdykcji będą miały jednocześnie zastosowanie w ramach jednego systemu prawa. Istnienie jednej kategorii jurysdykcji nie przesądza o istnieniu pozostałych¹. Okoliczność taką potwierdził Stały Trybunał Sprawiedliwości Międzynarodowej (STSM) w sprawie Lotus². Trybunał w swoim wyroku z 7 września 1927 roku orzekł między innymi, iż z zasady wolności mórz wynika co prawda zakaz podejmowania działań interwencyjnych wobec obcych statków (kompetencja wykonawcza), nie wyklucza to jednak jurysdykcji do sądowego ścigania przestępstw, które miały miejsce na wodach otwartych (kompetencja sądowa). Tym samym STSM dokonał rozróżnienia między obszarem, w którym państwa posiadają jurysdykcję do egzekwowania prawa, a tym, w którym mogą sprawować jedynie jurysdykcję sądową.

W prawie międzynarodowym wykształciło się kilka podstawowych zasad ustalania jurysdykcji karnej. Analiza aktów prawnych dotyczących zapewnienia bezpieczeństwa żeglugi morskiej pozwala stwierdzić, iż tradycyjne zasady jurysdykcyjne znajdują zastosowanie także do sprawców aktów terroryzmu morskiego. Przy czym zasady te doznają specyficznej modyfikacji zawartych w międzynarodowych konwencjach mających zastosowanie do walki z terroryzmem morskim. Do zasad jurysdykcji karnej zaliczamy:

- zasadę terytorialności;
- zasadę obywatelstwa;
- zasadę ochronną;
- zasadę odpowiedzialności zastępczej;
- zasadę represji wszechświatowej.

Zasada terytorialności

Najważniejszą zasadą, na której opiera się jurysdykcję państw w sprawach karnych jest zasada terytorialności. Jest to podstawowa zasada obowiązująca w większości państw świata³. Zgodnie z nią państwo jest uprawnione poddać jurysdykcji

¹ T. Ostropolski, *Zasada jurysdykcji uniwersalnej w prawie międzynarodowym*, Warszawa 2009, s. 20.

² Treść wyroku: http://www.worldcourts.com/pcij/eng/decisions/1927.09.07_lotus/, 12.06.2010.

³ Znana jest ona również polskiemu ustawodawstwu karnemu. Zasadę terytorialności wyraża art. 5 k.k., który stanowi: „Ustawę karną polską stosuje się do sprawcy, który popełnił czyn zabroniony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jak również na polskim statku wodnym lub powietrznym, chyba że umowa międzynarodowa, której Rzeczpospolita Polska jest stroną, stanowi inaczej”.

swoich sądów karnych sprawców wszystkich przestępstw, jakie miały miejsce na jego terytorium. Dla zastosowania tej zasady nie ma znaczenia obywatelstwo sprawcy ani ofiary. Początkowo zasada ta ograniczała się wyłącznie do terytorium państwowego. Na przestrzeni lat koncepcja terytorialna uległa jednak znacznej ewolucji. Współcześnie ma ona o wiele szerszy zasięg niż pierwotnie i pozwala objąć jurysdykcją karną również przestępstwa popełnione poza formalnym terytorium państwa. Przede wszystkim na gruncie prawa morza zasada terytorialności uległa rozszerzeniu poprzez uznanie określonych suwerennych praw państwa nadbrzeżnego w odniesieniu do szelfu kontynentalnego oraz wyłącznej strefy ekonomicznej. Państwa przybrzeżne nie sprawują w granicach tych obszarów pełnej jurysdykcji. Są one uprawnione wyłącznie do określonych działań, takich jak eksploatacja i eksploracja znajdujących się tam zasobów naturalnych.

Zasada terytorialności uległa modyfikacji także na skutek przyjęcia w wielu wewnętrznych systemach karnych tzw. teorii obiektywnej. Umożliwia ona objęcie jurysdykcją karną, w oparciu o zasadę terytorialności, przestępstwa popełnionego również poza granicami danego państwa, o ile jeden z elementów tego przestępstwa zrealizował się na jego terytorium. Na podstawie tej teorii można wszcząć postępowanie karne wobec tych sprawców aktów terrorystycznych, którzy co prawda działali poza granicami danego państwa, ale swoim zachowaniem wywołali skutek na jego terytorium⁴.

Rozszerzeniem zasady terytorialności jest zasada bandery, czyli zasada przynależności państwowej statku (zarówno wodnego, jak i powietrznego). Pozwala ona na objęcie jurysdykcją karną przestępstw popełnionych na pokładzie statku płynącego pod banderą danego państwa, nie tylko wtedy gdy znajduje się on na jego wodach terytorialnych, ale również gdy znajduje się na wodach terytorialnych innego państwa oraz na morzu otwartym.

W konwencjach antyterrorystycznych zasada terytorialności wraz z zasadą bandery stanowią częstą podstawę ustalania jurysdykcji karnej. Jest ona obecna również w konwencjach mających zastosowanie w walce z terroryzmem morskim. Zasadę terytorialności wyraża art. 6. ust. 1. pkt (b), a zasadę bandery art. 6. ust. 1. pkt (a) konwencji w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu żeglugi morskiej z 10 marca 1998 roku⁵ W konwencji przeciwko braniu

⁴ K. Indeck, *Prawo karne wobec terroryzmu i aktu terrorystycznego*, Łódź 1998, s. 218.

⁵ Art. 6., 1: „Każde państwo-strona podejmie takie środki, jakie mogą okazać się konieczne do ustanowienia swej jurysdykcji w sprawach o przestępstwa wymienione w artykule 3, jeżeli przestępstwa te są popełnione: (a) przeciwko statkowi lub na statku podnoszącym banderę tego państwa w czasie popełnienia przestępstwa, lub (b) na terytorium tego państwa, włącznie z jego morzem terytorialnym, lub (c) przez obywatela tego państwa”.

zakładników z 17 grudnia 1979 roku zasada terytorialności oraz bandery zawarta jest w art. 5. ust. 1.⁶

Zasada obywatelstwa

Jedną z zasad jurysdykcyjnych mających zastosowanie w przypadku popełnienia aktu terrorystycznego poza granicami państwa jest zasada obywatelstwa,⁷ zwana również zasadą narodowości podmiotowej. Pozwala ona objąć jurysdykcją karną obywateli danego państwa, którzy popełnili przestępstwo poza jego granicami. Warunkiem niezbędnym dla zastosowania zasady obywatelstwa jest podwójna przestępczość czynu, czyli uznanie go za przestępstwo w państwie, którego sprawca jest obywatelem, oraz w państwie, w którym go popełniono⁸.

W międzynarodowym prawie morza zastosowanie zasady obywatelstwa uległo rozszerzeniu, ponieważ każde państwo na jej podstawie uprawnione jest sądzić czyny swoich obywateli, bez względu na to, czy były popełnione na statku płynącym pod obcą banderą, na wodach otwartych czy wodach terytorialnych innego państwa⁹.

Zasada obywatelstwa wyrażona jest w art. 6. ust. 1. pkt (c) konwencji w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu żeglugi morskiej z 10 marca 1998 roku. W konwencji przeciwko braniu zakładników z 17 grudnia 1979 roku zasada ta zawarta jest w art. 5. ust. 1. pkt (b), a w protokole z 10 marca

⁶ „Każde Państwo-Strona podejmie wszelkie niezbędne środki dla ustanowienia swojej jurysdykcji w sprawie jakiegokolwiek z przestępstw wymienionych w artykule 1., które zostało popełnione: (a) na jego terytorium lub na pokładzie statku albo samolotu zarejestrowanego w tym państwie, (b) przez któregokolwiek z jego obywateli lub, jeżeli to państwo uzna to za właściwe, przez te osoby niemające żadnego obywatelstwa, które mają na jego terytorium swoje zwykłe miejsce zamieszkania, (c) w celu zmuszenia tego państwa do dokonania jakiegokolwiek działania lub powstrzymania się od niego albo (d) w odniesieniu do zakładnika, który jest obywatelem tego państwa, jeżeli to państwo uzna to za właściwe”.

⁷ W systemach prawnych niektórych państw podstawą jurysdykcji jest nie tylko obywatelstwo, ale również inny łącznik personalny, np. wystarczająco długi pobyt w danym państwie.

⁸ W polskim kodeksie karnym wyraża tę zasadę art. 109., w świetle którego obywatel polski odpowiada za wszelkie czyny popełnione za granicą, które są przestępstwami według prawa polskiego oraz według prawa obowiązującego w miejscu popełnienia. Art. 111. § 3. kk przewiduje natomiast odstępstwo od wymogu podwójnej przestępności czynu w dwóch sytuacjach: gdy polski funkcjonariusz publiczny pełniąc służbę za granicą popełnił tam przestępstwo w związku z wykonywaniem swoich funkcji; gdy osoba popełniła przestępstwo w miejscu niepodlegającym żadnej władzy państwowej, np. na tratwie na morzu pełnym. Zob. L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2009, s. 41.

⁹ G. Marston, *Maritime Jurisdiction*, [w:] *Encyclopedia of Public International Law, Law of the sea, air and space*, t. XI, red. R. Bernhardt, Amsterdam 1989, s. 223.

1998 roku w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu stałych platform umieszczonych na szelfie kontynentalnym w art. 3. ust. 1. pkt (b)¹⁰.

Zasada narodowości przedmiotowej

W oparciu o zasadę narodowości przedmiotowej (zasada jurysdykcji biernej) państwo może realizować jurysdykcję umożliwiającą osądzenie cudzoziemców, którzy poza terytorium tego państwa popełniają przestępstwo wymierzone przeciwko jego obywatelom.

Początkowo zasada jurysdykcji biernej uważana była za wątpliwą podstawę jurysdykcyjną na gruncie prawa międzynarodowego. Mimo iż uzyskała ona akceptację pewnej liczby państw, to przez długi czas Stany Zjednoczone oraz Wielka Brytania zdecydowanie sprzeciwiały się jej stosowaniu¹¹. Wzrost zagrożenia międzynarodowym terroryzmem, w tym przede wszystkim porwanie w 1986 roku włoskiego statku wycieczkowego „Achille Lauro” i zabójstwo amerykańskiego obywatela podczas tego incydentu spowodowały zmianę nastawienia Stanów Zjednoczonych i uznania przez nie zasady jurysdykcji biernej w odniesieniu do aktów terroryzmu i innych najpoważniejszych zbrodni. W dobie walki z międzynarodowym terroryzmem oraz innymi formami międzynarodowej przestępczości zasada ta cieszy się coraz szerszą, choć wciąż jeszcze niepowszechną akceptacją państw¹².

¹⁰ „1. Każde Państwo-Strona podejmie takie środki, jakie mogą okazać się konieczne dla ustanowienia swojej jurysdykcji w sprawach o przestępstwa wymienione w artykule 2., jeżeli przestępstwa te są popełnione: (a) przeciwko stałej platformie lub na stałej platformie, jeżeli platforma ta umieszczona jest na szelfie kontynentalnym tego państwa, lub (b) przez obywatela tego państwa. 2. Państwo-Strona może również ustanowić swoją jurysdykcję w sprawach o każde z tych przestępstw, jeżeli: (a) jest ono popełnione przez bezpaństwowca, którego stałe miejsce zamieszkania znajduje się w tym państwie, (b) w czasie popełnienia przestępstwa obywatel tego państwa został zatrzymany, zastraszony, zraniony bądź zabity lub (c) przestępstwo jest popełnione w celu zmuszenia tego państwa do dokonania lub powstrzymania się od dokonania jakiegoś czynu”.

¹¹ M. N. Shaw, *Prawo międzynarodowe*, Warszawa 2006, s. 383.

¹² W polskim prawie karnym zasadę tę wyrażają przepisy art. 110. § 1–2 kk. Zgodnie z nimi polskie prawo karne stosuje się do cudzoziemca, który popełnił za granicą czyn zabroniony skierowany przeciwko interesom Rzeczypospolitej Polskiej, obywatela polskiego, polskiej osoby prawnej lub polskiej jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej oraz do cudzoziemca, który popełnił za granicą przestępstwo o charakterze terrorystycznym. Polskie prawo ma zastosowanie również w razie popełnienia przez cudzoziemca za granicą innego czynu zabronionego, jeżeli czyn ten jest w świetle polskiej ustawy karnej zagrożony karą przekraczającą dwa lata pozbawienia wolności, a sprawca przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i nie postanowiono go wydać.

Przy stosowaniu tej zasady na wodach międzynarodowych należy pamiętać, iż w przypadku kolizji w żegludze, dotyczącej statków na wodach otwartych, jest to wykluczone. W pozostałych przypadkach zasada narodowości przedmiotowej będzie miała zastosowanie¹³.

Zasadę narodowości przedmiotowej przyjmuje konwencja w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu żeglugi morskiej w art. 6 ust. 2 pkt b. Wyraża ją również art. 5 ust. 1 pkt d konwencji przeciwko braniu zakładników z 17 grudnia 1979 roku oraz art. 3 ust. 2 pkt b protokołu w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu stałych platform umieszczonych na szelfie kontynentalnym z 10 marca 1998 roku.

Zasada ochronna

Zgodnie z tą zasadą państwo może realizować swoją jurysdykcję wobec cudzoziemców, którzy za granicą popełnili przestępstwo godzące w jego bezpieczeństwo¹⁴. Zasada ta służy ochronie podstawowych interesów państwa, gdyż może się zdarzyć, iż przestępca mieszkający w innym państwie nie podlegałby karze w świetle jego prawa lub w przypadku przestępstwa o charakterze politycznym państwo to mogłoby odmówić jego ekstradycji¹⁵. Zasada ta często klasyfikowana jest razem z zasadą narodowości przedmiotowej. Z tej racji określana jest nieraz jako zasada narodowości przedmiotowej nieograniczona (lub obostrzona). Nazywana jest tak, gdyż nieistotne jest tu obywatelstwo sprawcy przestępstwa, nie ma również wymogu podwójnej przestępności. Dotyczy ona ponadto tylko przestępstw najpoważniejszej natury¹⁶. Zasada narodowości przedmiotowej ograniczona odnosi się natomiast bardziej do przestępstw o charakterze indywidualnym¹⁷. Często w przypadku przestępstw o charakterze terrorystycznym państwa uzasadniają swoją jurysdykcję w oparciu o tę

¹³ M. Münchau, *Terrorismus auf See aus völkerrechtlicher Sicht*, Frankfurt am Main 1994, s. 143.

¹⁴ W Polsce zasada ta uregulowana jest w art. 112. kk, zgodnie z którym niezależnie od przepisów obowiązujących w miejscu popełnienia czynu zabronionego ustawę karną polską stosuje się do obywatela polskiego oraz cudzoziemca w razie popełnienia: 1) przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu wewnętrznemu lub zewnętrznemu Rzeczypospolitej Polskiej, 2) przestępstwa przeciwko polskim urzędom lub funkcjonariuszom publicznym, 3) przestępstwa przeciwko istotnym polskim interesom gospodarczym, 4) przestępstwa fałszywych zeznań złożonych wobec urzędu polskiego, 5) przestępstwa, z którego została osiągnięta, chociażby pośrednio, korzyść majątkowa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

¹⁵ M. N. Shaw, *Prawo międzynarodowe*, wyd. cyt., s. 384.

¹⁶ J. Barcik, *Akt terrorystyczny i jego sprawca w świetle prawa międzynarodowego i wewnętrznego*, Warszawa 2004, s. 128.

¹⁷ L. Gardocki, *Zarys prawa karnego międzynarodowego*, Warszawa 1985, s. 137.

zasadę. Problematyczne jest jednak zastosowanie tej zasady w stosunku do innych przestępstw, takich jak handel narkotykami czy przestępstw przeciwko środowisku. W związku z tym praktyka państw podąża w kierunku regulowania swojej jurysdykcji w tych obszarach na podstawie umów dwu- lub wielostronnych.

Zasada ochronna stanowić może podstawę jurysdykcyjną w przypadku terroryzmu morskiego na podstawie art. 6. ust. 2. pkt c konwencji w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu żeglugi morskiej z 10 marca 1988 roku lub art. 3. ust. 2. pkt c protokołu w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu stałych platform umieszczonych na szelfie kontynentalnym z 10 marca 1998 roku.

Zasada represji zastępczej

Zgodnie z zasadą represji zastępczej państwo, na którego terytorium znajduje się sprawca przestępstwa popełnionego poza jego granicami i niebędącego przestępstwem *iuris gentium*, jest zobligowane do jego ścigania. Wykonywanie jurysdykcji karnej w oparciu o tę zasadę ma zastosowanie, kiedy żadne inne uprawnione do tego państwo nie powołało się na zasadę terytorialności, ochronną ani uniwersalną oraz gdy nie zastosowano ekstradycji lub wydalenia sprawcy¹⁸. Zasada ta ma charakter subsydiarny wobec pierwszorzędno obowiązku wydania sprawcy zgodnie z zasadą *aut dedere aut judicare*. Podstawowym celem tej zasady jest eliminacja możliwości zaistnienia bezkarności sprawcy, do której mogłoby dojść w przypadku ucieczki sprawcy przestępstwa za granicę. Zasada jurysdykcji zastępczej jest obecna w wielu konwencjach dotyczących terroryzmu międzynarodowego. Między innymi wyrażają ją art. 8. ust. 1. międzynarodowej konwencji przeciwko braniu zakładników sporządzonej w Nowym Jorku 18 grudnia 1979 roku¹⁹. Można ją znaleźć także w art. 6. ust. 4. konwencji rzymskiej oraz w art. 3. ust. 4. protokołu z 10 marca 1998 roku w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu stałych platform umieszczonych na szelfie kontynentalnym.

¹⁸ S. Pikulski, *Prawne środki zwalczania terroryzmu*, Olsztyn 2000, s. 77.

¹⁹ „Państwo-Strona, na którego terytorium przebywa przypuszczalny sprawca, jeżeli nie dokonuje jego ekstradycji, przekaże sprawę, bez jakiegokolwiek wyjątku i bez względu na to, czy przestępstwo było popełnione na jego terytorium, swoim właściwym władzom w celu przeprowadzenia postępowania karnego zgodnie z procedurą przewidzianą przez ustawodawstwo tego państwa. Władze te podejmować będą swe decyzje w taki sam sposób jak w przypadku jakiegokolwiek przestępstwa pospolitego o poważnym charakterze zgodnie z ustawodawstwem tego państwa”.

Zasada jurysdykcji uniwersalnej

Zgodnie z zasadą jurysdykcji uniwersalnej (zasada represji wszechświatowej, zasada powszechności) każdemu państwu przysługuje jurysdykcja w stosunku do sprawców ściśle określonych przestępstw, które uznaje się za szczególnie niebezpieczne dla społeczności międzynarodowej. Jest to zasada najszerzej rozbudowana, której nie dotyczą ograniczenia obecne przy stosowaniu pozostałych zasad jurysdykcyjnych. Nie ma tu znaczenia ani obywatelstwo sprawcy i ofiary, ani miejsce popełnienia zbrodni, ani wymóg przestępności czynu w tym miejscu czy też naruszenie ważnych interesów państwa. Liczy się jedynie waga zbrodni. Właśnie ze względu na tak szerokie rozumienie tej zasady dopuszczalność stosowania jurysdykcji karnej przez państwa w oparciu o nią jest często kwestionowana w nauce prawa międzynarodowego²⁰.

Do przestępstw, które tradycyjnie objęte są jurysdykcją uniwersalną, zaliczają się zbrodnie rangi międzynarodowej, takie jak piractwo, zbrodnie wojenne, ludobójstwo i zbrodnie przeciwko ludzkości. Jednocześnie na mocy konwencji międzynarodowych państwa-strony tych konwencji zobowiązują się poddać jurysdykcji krajowej coraz więcej groźnych przestępstw, ale już nie o tak wielkim ciężarze gatunkowym jak wyżej wymienione zbrodnie. W przypadku przestępstw regulowanych przez te konwencje możemy mówić o jurysdykcji uniwersalnej *sensu largo*. Maksymalnie szeroki krąg państw-sygnatariuszy danej konwencji skutkuje powszechnym potępieniem przestępstw w niej określonych, tak jak to jest w przypadku powszechnego potępienia zbrodni objętych jurysdykcją uniwersalną *sensu stricto*. W przypadku jurysdykcji uniwersalnej *sensu largo* zachodzi jednak konieczność przebywania sprawcy przestępstwa konwencyjnego na terytorium państwa-strony tej konwencji, co zasadniczo odróżnia tę jurysdykcję od jurysdykcji uniwersalnej *sensu stricto*, w ramach której można na przykład aresztować pirata na wodach otwartych pozostających poza jurysdykcją jakiegokolwiek państwa i postawić przed sądem krajowym²¹. Do przestępstw objętych jurysdykcją uniwersalną *sensu largo* zaliczają się między innymi takie czyny, jak branie zakładników, niszczenie podmorskich kabli, porywanie statków wodnych i powietrznych, handel narkotykami i terroryzm międzynarodowy. Powszechne potępienie tych form przestępczości pozwala przypuszczać, iż

²⁰ W polskim prawie zasada ta jest ujęta w art. 113. kk, w świetle którego niezależnie od przepisów obowiązujących w miejscu popełnienia przestępstwa polskie prawo stosuje się do obywatela polskiego oraz cudzoziemca, którego nie postanowiono wydać, w razie popełnienia przez niego za granicą przestępstwa, do którego ścigania Polska jest zobowiązana na mocy umów międzynarodowych.

²¹ M. N. Shaw, *Prawo międzynarodowe*, wyd. cyt., s. 388.

z biegiem czasu przestępstwa te, z terroryzmem międzynarodowym na czele, objęte zostaną jurysdykcją uniwersalną *sensu stricto*²².

Okoliczność, iż akt terroryzmu wymierzony jest w obywatela danego państwa, nie przesądza jeszcze o tym, że właśnie to państwo będzie kompetentne, by podjąć określone działania wobec sprawców. Może się okazać, iż w tej samej sprawie także inne państwo ma podstawy, by oprzeć swoje działania na jednej z zasad jurysdykcyjnych. W takiej sytuacji mamy do czynienia ze zbiegiem zasad jurysdykcyjnych. W opinii K. Indeckiego problem ten można teoretycznie rozwiązać, przyznając pierwszeństwo jurysdykcji państwu według określonego *a priori* kryterium lub przez powołanie specjalnego trybunału międzynarodowego właściwego do osądzania sprawców przestępstw terrorystycznych. Zdaniem tego autora rozstrzyganie sporów jurysdykcyjnych między sygnatariuszami konwencji powinno odbywać się jednak przede wszystkim za pomocą negocjacji, a jeśli one zawiodą, spór można poddać pod arbitraż, ostatecznie pod osąd Międzynarodowemu Trybunałowi Sprawiedliwości²³. Tego typu procedurę rozwiązywania sporów przewiduje konwencja w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu żeglugi morskiej i właśnie ten tryb wydaje się najwłaściwszym dla rozwiązywania sporów jurysdykcyjnych w sprawach o terroryzm morski. Art. 16. konwencji rzymskiej stanowi, iż każdy spór między dwoma lub więcej państwami-stronami dotyczący interpretacji lub stosowania konwencji rzymskiej, który nie może być w możliwie krótkim czasie rozstrzygnięty w drodze negocjacji, będzie na wniosek jednej ze stron przedłożony do arbitrażu. Jeżeli w ciągu sześciu miesięcy od daty wniosku o arbitraż strony nie dojdą do porozumienia w sprawie organizacji arbitrażu, to każda może skierować spór do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, zgodnie z jego statutem.

W przypadku zbiegu zasad jurysdykcyjnych powstaje zasadnicze pytanie, która z nich będzie miała pierwszeństwo, a tym samym które państwo będzie mogło jako pierwsze realizować swoją jurysdykcję. Należałoby więc odróżnić jurysdykcję podstawową od jurysdykcji zastępczej²⁴. Przepisy konwencji nie określają jednoznacznie sposobu postępowania w takich przypadkach. Wydaje się, iż kolejność ta jest wynikiem okoliczności sprawy i rodzaju zasady jurysdykcyjnej oraz zależy od tego, które państwa faktycznie w danej konkretnej sprawie będą chciały skorzystać z przysługującej im jurysdykcji. Jeśli akt terroryzmu będzie miał miejsce na terytorium państwa zamierzającego realizować swoją jurysdykcję, to właśnie ono będzie

²² Tamże, s. 389.

²³ K. Indecki, *Prawo karne wobec terroryzmu i aktu terrorystycznego*, Łódź 1998, s. 109.

²⁴ J. Barcik, *Akt terrorystyczny...*, wyd. cyt., s. 133.

miało pierwszeństwo, zgodnie z zasadą terytorialności. Gdy jakkolwiek element aktu terrorystycznego wystąpi na terytorium tego państwa, zastosowanie będzie miała zasada terytorialności w subiektywnym rozumieniu. Jeśli natomiast działania sprawców aktu terrorystycznego wywołają skutek na terytorium tego państwa, to jurysdykcję będzie mogło to państwo realizować w oparciu o zasadę terytorialności zgodnie z teorią obiektywną. W sytuacji gdy akt terrorystyczny godzi lub zagraża bezpieczeństwu narodowemu, integralności terytorialnej lub suwerenności danego państwa, to uzyskuje ono kompetencję do działania w oparciu o zasadę ochronną. Jeśli ofiarami ataku terrorystycznego są obywatele danego państwa, to uzyskuje ono jurysdykcję w tej sprawie w oparciu o zasadę jurysdykcji biernej. W końcu jurysdykcję mają, zgodnie z zasadą obywatelstwa, państwa nad swoimi obywatelami, którzy dopuścili się aktu terrorystycznego również poza jego granicami. Zasada obywatelstwa będzie uzasadniać jurysdykcję państwa, o ile żadne inne państwo nie powoła się na zasadę wyższego rzędu (czyli zasadę terytorialności) lub gdy adekwatna umowa ekstradycyjna nie będzie w danej konkretnej sprawie stać na przeszkodzie w ekstradycji terrorysty. Jeśli żadne z państw nie wystąpi z zamiarem realizowania swojej jurysdykcji w oparciu o jedną z wyżej wymienionych zasad, wówczas w oparciu o zasadę jurysdykcji uniwersalnej osądzić sprawców aktu terrorystycznego będzie mogło każde państwo, w zasięgu którego jurysdykcji znajdują się podejrzani²⁵. Jurysdykcją podstawową jest zatem jurysdykcja terytorialna. Państwo, które się może na tę zasadę powołać, ma pierwszeństwo w realizowaniu swojej jurysdykcji. Ustąpić pierwszeństwa musi jedynie w przypadku, gdy inne państwo powoła się na zasadę bandery. Wszystkie pozostałe zasady mają charakter zastępczy i są stosowane, gdy państwa mogące się powołać na zasadę terytorialności (bandery) z tej możliwości nie korzystają. Szczególnego rodzaju zasadą zastępczą jest zasada jurysdykcji uniwersalnej, która może być uruchomiona dopiero w ostateczności, gdy żadna z pozostałych zasad pierwotnych i zastępczych nie ma zastosowania.

Podsumowując, dla zobrazowania realizacji jurysdykcji karnej państw odnośnie aktów terroryzmu morskiego warto przeanalizować *casus* jednego z najsłynniejszych aktów terroryzmu morskiego — porwania w 1985 roku przez członków Frontu Wyzwolenia Palestyny włoskiego liniowca „Achille Lauro”²⁶. Należy stwierdzić,

²⁵ Zob. C. L. Blakesley, *Jurisdictional Issues and Conflicts of Jurisdiction*, [w:] *Legal responses to international terrorism. U. S. Procedural Aspects*, red. M. C. Bassiouni, Dordrecht 1988, s. 178–179.

²⁶ Sama procedura rozstrzygnięcia sporów opisana w konwencji o przeciwdziałaniu bezprawnym czynom wymierzonym przeciwko bezpieczeństwu żeglugi morskiej nie mogłaby z oczywistych względów być zastosowana w sprawie „Achille Lauro”, gdyż dopiero w wyniku właśnie tego incydentu społeczność międzynarodowa rozpoczęła prace legislacyjne sfinalizowane podpisaniem konwencji rzymskiej 10 marca 1988 r.

iż w pierwszym rzędzie w oparciu o zasadę terytorialności (ściślej zasadę bandery) państwem uprawnionym do osądzenia terrorystów były Włochy. Jurysdykcję zastępczą (subsydiarną) w tym przypadku miały Stany Zjednoczone w oparciu o zasadę jurysdykcji biernej lub też zasadę ochronną, gdyby atak terrorystyczny i zabójstwo Leona Klinghoffera, będącego amerykańskim obywatelem, interpretować jako czyn szkodliwy dla tego państwa. Należy zauważyć, iż w tej sprawie analogiczną podstawą jurysdykcyjną dysponowała również Polska, gdyż pośród pasażerów liniowca wziętych za zakładników znajdowała się grupa Polaków²⁷. Gdyby terroryści uciekli przed włoskim wymiarem sprawiedliwości i zostali schwytani przez służby jakiegokolwiek innego państwa, to byłoby one uprawnione do ich osądzenia lub ekstradowania zgodnie z zasadą jurysdykcji uniwersalnej.

Powyższe zasady decydują o jurysdykcji do stosowania prawa (*jurisdiction to adjudicate*), czyli o kompetencji państw do osądzenia sprawców danego aktu terrorystycznego. Nie uprawniają one jednak do siłowego przejęcia statku płynącego pod obcą banderą (inaczej niż w przypadku statków podejrzanych o piractwo) w celu zaarrestowania terrorystów i oddania ich pod sąd. Jurysdykcję do egzekwowania prawa (*jurisdiction to prescribe*) zgodnie z art. 92. konwencji o prawie morza ma w stosunku do statku znajdującego się na wodach otwartych wyłącznie państwo bandery. Jakikolwiek państwo trzecie, które chciałoby podjąć działania przeciwko terrorystom, którzy opanowali statek płynący pod obcą banderą i znajdujący się na wodach otwartych, zobowiązane jest zgodnie z art. 8. bis konwencji SUA 2005²⁸ wystąpić z wnioskiem o zgodę na interwencję do państwa bandery. Dopiero otrzymanie jednoznacznej zgody upoważnia do wejścia na pokład obcej jednostki.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Barcik J., *Akt terrorystyczny i jego sprawca w świetle prawa międzynarodowego i wewnętrznego*, Warszawa 2004.
- [2] Batenkas I., Nash S., *International Criminal Law*, London 2001.
- [3] *Encyclopedia of Public International Law, Law of the sea, air and space*, t. XI, red. R. Bernhardt, Amsterdam 1989.
- [4] Ereciński T., Ciszewski J., *Międzynarodowe postępowanie cywilne*, Warszawa 2000.
- [5] Gardocki L., *Prawo karne*, Warszawa 2009.

²⁷ Wśród Polaków byli m.in. piosenkarz Wojciech Gąssowski oraz jego żona tancerka Małgorzata Potocka wraz z prowadzoną przez nią grupą baletową Sabat.

²⁸ Protokół z 2005 r. do konwencji w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu żeglugi morskiej podpisany w Londynie 14 października 2005 r. wszedł w życie z dniem 28 lipca 2010 r.

- [6] Indeck K., *Prawo karne wobec terroryzmu i aktu terrorystycznego*, Łódź 1998.
- [7] *Legal responses to international terrorism. U.S. Procedural Aspects*, red. M. C. Bassiouni, Dordrecht 1988.
- [8] Malanczuk P., Barton M., *Modern introduction to international law*, Routledge 1997.
- [9] Münchau M., *Terrorismus auf See aus völkerrechtlicher Sicht*, Frankfurt am Main 1994.
- [10] Ostropolski T., *Zasada jurysdykcji uniwersalnej w prawie międzynarodowym*, Warszawa 2009.
- [11] Pikulski S., *Prawne środki zwalczania terroryzmu*, Olsztyn 2000.
- [12] Shaw M. N., *Prawo międzynarodowe*, Warszawa 2006.
- [13] Trooboff P. D., *Aircraft Piracy, Federal Jurisdiction, Non-Resident Aliens on Foreign Soil*, „The American Journal of International Law”, 1989, Vol. 83.

Źródła elektroniczne

- [1] *Flatow v. Islamic Republic of Iran*, <http://www.uniset.ca/islamicland/999FSupp1.html>.
- [2] *The Case of the S.S. Lotus*, http://www.worldcourts.com/pcij/eng/decisions/1927.09.07_lotus.
- [3] *U.S. Code Official Government Site*, <http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/usc.cgi?ACTION=BROWSE&title=18usc&PDFS=YES>.
- [4] *Wybór orzecznictwa*, http://www.groczusz.edu.pl/Files/orzecznictwo_1.pdf.

CRIMINAL JURISDICTION OF COUNTRIES IN CASES OF MARINE TERRORISM

ABSTRACT

In the case of marine terrorism problems may arise when determining which country is appropriate to try the perpetrators. The situations is decisively different from the cases of the other illegal forms of activity at sea, such as piracy or marine robbery. Terrorism contrary to piracy is not considered a crime covered by universal jurisdiction of international law according to which pirates can be prosecuted and put on trial by justice system of any country. On the other hand acts of marine robbery fall within the jurisdiction of the country on whose territorial waters they have occurred. Determining the jurisdiction in cases of terrorist acts requires wider legal analysis.

Keywords:

international criminal law, marine terrorism, criminal law, jurisdiction, jurisdiction rules.